

SOCIÁLNÍ SYSTÉM V SOUVISLOSTI S TĚHOTENSTVÍM A MATEŘSTVÍM

včetně legislativních změn platných od 1.1.2012

S rodičovstvím plánovaným na základě zdravotního stavu matky by měly jít ruku v ruce také základní úvahy o sociálním zajištění - budoucí sociální situaci rodiny (rodičů i dítěte). Zorientovat se v problematice nemocenského pojištění i dávek státní sociální podpory není jednoduché, proto přinášíme stručný souhrn základních informací týkajících se těhotenství a mateřství. Uvedený výčet je orientační a univerzálně platný. V jednotlivých případech je nutno postupovat individuálně a brát v potaz další případné faktory, které mohou mít pro nárok či výši dávky svůj význam (např. sociální situace rodiny apod.).

Mateřská/rodičovská dovolená

Mateřská a rodičovská dovolená spadají dle Zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce mezi důležité osobní překážky v práci (§ 191, § 195 až § 198), po které je zaměstnavatel povinen omluvit nepřítomnost zaměstnance v práci. Mateřskou a rodičovskou dovolenou jsou rodiče (zaměstnankyně a zaměstnanec) oprávněni čerpat současně.

MATEŘSKÁ DOVOLENÁ

V souvislosti s porodem a péčí o narozené dítě přísluší zaměstnankyni mateřská dovolená po dobu **28 týdnů** (37 týdnů, pokud porodila zároveň 2 nebo více dětí). Zaměstnankyně nastupuje tuto mateřskou dovolenou zpravidla **od počátku šestého týdne** před očekávaným dnem porodu, nejdříve však **od počátku osmého týdne** před tímto dnem. Mateřská dovolená v souvislosti s porodem nesmí být nikdy kratší než 14 týdnů a nemůže v žádném případě skončit ani být přerušena před uplynutím šesti týdnů ode dne porodu. Po dobu čerpání mateřské dovolené přísluší zaměstnankyni od zaměstnavatele, jejíž pracovní poměr trvá, pracovní volno bez náhrady mzdy. Dávkou, která se k tomuto období pojí, je **peněžitá pomoc v mateřství**.

Peněžitá pomoc v mateřství (PPM)

Peněžitá pomoc v mateřství je dávkou nemocenského pojištění (Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění), která **nahrazuje** matkám po dobu mateřské dovolené **ušlý příjem**. PPM se poskytuje ženě, která porodila dítě, po dobu 28 týdnů mateřské dovolené (v případě porodu dvou či více dětí po dobu 37 týdnů) a to nejdříve od počátku osmého do počátku šestého týdne před očekávaným dnem porodu. Základními podmínkami, které je pro nárok na PPM nutné splnit, jsou: 1) v den, od něhož je dávka přiznávána, musí **trvat účast na nemocenském pojištění** (tzn. trvání zaměstnání - např. zaměstnanci, OSVČ) nebo ochranná lhůta a 2) v posledních dvou letech před tímto dnem (dnem nástupu na PPM) musí **trvat účast na nemocenském pojištění alespoň po dobu 270 kalendářních dní**. Nástup na PPM nastává dnem, který si pojištěnka sama určí v období od počátku osmého do šestého týdne před očekávaným dnem porodu, popř. den porodu, ke kterému došlo před nástupem na PPM. Pokud pojištěnka tento den v tomto období neurčí, nastává nástup na PPM počátkem šestého týdne před očekávaným dnem porodu. PPM se poskytuje za kalendářní dny a její výše je 70 % denního vyměřovacího základu.

Nárok na PPM má i pojištěnec (splňuje-li ostatní podmínky nároku na její výplatu), který pečuje o dítě a je otcem dítěte nebo manželem ženy, která dítě porodila, pokud s matkou dítěte uzavřel **písemnou dohodu**, že bude pečovat o dítě (péče je možná nejdříve od počátku 7. týdne ode dne porodu dítěte a na dobu nejméně 7 kalendářních dnů po sobě jdoucích). Zákon tedy umožňuje i střídání rodičů v péči.

Žádost o peněžitou pomoc v mateřství vydává a potvrzuje ošetřující lékař, u něhož je těhotná žena (eventuelně žena, která porodila) v péči - zpravidla příslušný gynekolog. Pokud pojištěnec přebírá péči o dítě na základě písemné žádosti (dohody), je třeba v ní uvést den, od kterého bude pojištěnec o dítě pečovat, den porodu a úředně

ověřený/orgánem nemocenského pojištění ověřený podpis matky dítěte. Lékařem potvrzenou žádost je poté třeba podat u svého zaměstnavatele, který ji postoupí příslušné Okresní správě sociálního zabezpečení (OSSZ). OSVČ postoupí potvrzenou žádost přímo OSSZ příslušné podle místa trvalého pobytu.

Legislativní změny platné od 1.1.2012 v sobě nově zahrnují i **zjednodušení zápočtu doby studia** pro nárok na PPM. Do doby účasti na nemocenském pojištění (minimálně 270 kalendářních dnů) pro nárok na PPM se započítává též doba studia na střední, vyšší odborné nebo vysoké škole či na konzervatoři, která je považovaná za soustavnou přípravu na budoucí povolání pro účely důchodového pojištění, jestliže toto studium bylo úspěšně ukončeno.

RODIČOVSKÁ DOVOLENÁ

K prohloubení péče o dítě je zaměstnavatel povinen poskytnout zaměstnankyni a zaměstnanci **na jejich žádost rodičovskou dovolenou**. Rodičovská dovolená se poskytuje matce dítěte po skončení mateřské dovolené a otci od narození dítěte, a to v rozsahu, o jaký požádají, ne však déle než do doby, kdy dítě dosáhne věku 3 let. Dávku, která se váže k rodičovské dovolené, je **rodičovský příspěvek**.

Rodičovský příspěvek (RP)

Rodičovský příspěvek patří mezi dávky státní sociální podpory (Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře), které jsou poskytované bez závislosti na příjmu rodiny (tzv. fakultativní dávky). Rodič, který **po celý kalendářní měsíc osobně, celodenně a řádně pečuje o dítě, které je nejmladší v rodině**, má nárok na RP **nejdéle do 4 let věku** tohoto dítěte, a to **nejdéle do doby, kdy byla na RP vyplacena** z důvodu péče o totéž nejmladší dítě v rodině **celková částka 220 000,-Kč**. Právní úprava platná od 1.1.2012 tedy umožňuje flexibilně volit délku pobírání RP a jeho výši. Limitem je zde buď vyčerpání částky 220 000,-Kč, nebo věk dítěte (čerpání RP maximálně do 4 let věku dítěte).

Pro stanovení nároku a výše RP je **rozhodující výše denního vyměřovacího základu pro stanovení peněžité pomoci v mateřství (PPM) nebo nemocenského v souvislosti s porodem** nebo převzetím dítěte. Jestliže lze alespoň jednomu z rodičů v rodině stanovit k datu narození nejmladšího dítěte 70 % 30násobku denního vyměřovacího základu (částka od 7 600,-Kč do 11 500,-Kč měsíčně), může rodič volit výši (a tím i délku pobírání) RP. V případě, že lze denní vyměřovací základ stanovit u obou rodičů, vychází se při stanovení výše RP z toho vyměřovacího základu, který je vyšší. Další podstatnou změnou je nově možnost volby výše měsíční částky RP i u rodiče, který nebyl účasten nemocenského pojištění (nevznikl mu nárok na PPM). Tento postup je možné uplatnit pouze v případě, že druhý z rodičů splnil podmínku nároku na PPM nebo nemocenské v souvislosti s porodem či převzetím dítěte. **Volbu výše RP lze měnit**, nejdříve však po uplynutí **3 celých kalendářních měsíců po sobě jdoucích**, po které byl RP vyplácen.

Částka v Kč (měsíčně)	Rozhodující podmínka pro volbu výše RP
RP až do částky 7 600,-Kč	alespoň jednomu z rodičů lze stanovit k datu narození nejmladšího dítěte denní vyměřovací základ a zároveň 70 % 30násobku denního vyměřovacího základu je nižší nebo rovno částce 7 600,-Kč
RP až do částky 11 500,-Kč	alespoň jednomu z rodičů lze stanovit k datu narození nejmladšího dítěte denní vyměřovací základ a zároveň 70 % 30násobku denního vyměřovacího základu převyšuje částku 7 600,-Kč ke dni narození nejmladšího dítěte, které zakládá nárok na RP, nelze stanovit denní vyměřovací základ jen proto, že v průběhu pobírání RP z titulu péče o dříve narozené dítě uplynula podpůrná doba pro nárok na PPM a nárok na RP na nejmladší dítě v rodině vzniká bezprostředně po nároku na RP náležející na starší dítě
RP ve výši 7 600,-Kč do konce 9. měsíce věku dítěte, od 10. měsíce do 4 let věku dítěte ve výši 3 800,-Kč	Žádnému z rodičů nelze k datu narození nejmladšího dítěte stanovit denní vyměřovací základ

Další klíčová změna se týká zrušení omezení nároku na RP v souvislosti s docházkou dítěte do předškolního zařízení (MŠ a obdobná zařízení pro děti). **Rodičovský příspěvek náleží, jestliže dítě, které nedosáhlo 2 let věku, navštěvuje jesle, MŠ nebo obdobné zařízení i pro děti v rozsahu nepřevyšujícím 46 hodin v kalendářním měsíci. U dětí starších 2 let se docházka do uvedených zařízení nesleduje** (není nijak limitována).

Rodičovský příspěvek nenáleží, pokud nejmladšímu dítěti v rodině, které zakládá nebo by zakládalo nárok na RP, **náleží příspěvek na péči**. Od 1.1.2012 je souběh RP a příspěvku na péči vyloučen. Rodiče, kteří dosud na dítě z důvodu jeho zdravotního postižení pobírali zároveň RP a příspěvek na péči, si musí vybrat pouze 1 z těchto dávek.

TĚHOTENSTVÍ/MATEŘSTVÍ A ZAMĚSTNÁNÍ

Vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství (VPTM)

Vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství patří mezi dávky nemocenského pojištění a poskytuje se zaměstnankyni, která byla **z důvodu těhotenství a mateřství dočasně převedena na jinou práci**, a má tak bez svého zavinění **nižší výdělek**. Tato dávka se poskytuje těhotné ženě (zaměstnankyni) nebo matce do konce 9. měsíce po porodu, pokud práce, kterou předtím konala je těhotným ženám/matkám zakázána, nebo zaměstnankyni, která nemůže vykonávat dosavadní práci, protože podle lékařského posudku ohrožuje její těhotenství, mateřství nebo kojení.

Příspěvek se vyplácí za kalendářní dny, v nichž trvalo převedení na jinou práci. **Těhotné zaměstnankyni se vyplácí nejdéle do počátku šestého týdne před očekávaným dnem porodu. V mateřství se vyrovnávací příspěvek poskytuje do konce devátého měsíce po porodu a u žen, které kojí, po dobu kojení.** Na tuto dávku nevzniká nárok, pokud je zaměstnankyně činná na základě dohody o pracovní činnosti nebo na základě dohody o provedení práce. VPTM **se nevyplácí za kalendářní dny, ve kterých zaměstnankyně byla na mateřské nebo rodičovské dovolené.**

Vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství se stanoví jako rozdíl mezi denním vyměřovacím základem zjištěným ke dni převedení zaměstnankyně na jinou práci a průměrem jejích započitatelných příjmů připadajících na jeden kalendářní den v jednotlivých kalendářních měsících po tomto převedení.

DÁVKY STÁTNÍ SOCIÁLNÍ PODPORY

Systém státní sociální podpory je upraven Zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře. Přídavek na dítě i porodné patří mezi dávky, které jsou poskytovány v závislosti na příjmu rodiny (tzv. obligatorní dávky), tzn., že se při hodnocení nároku na ně posuzuje příjem rodiny – u přídavku na dítě za předchozí kalendářní rok, u porodného za předchozí kalendářní čtvrtletí. Žádosti o dávky státní sociální podpory (na předepsaných tiskopisech MPSV) vyřizují jednotlivé krajské pobočky Úřadu práce podle místa trvalého pobytu žadatele. Odvolacím orgánem je Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV).

Kalkulačka pro výpočet životního minima rodiny viz: <http://www.mpsv.cz/cs/11853>
Formuláře dávek (tiskopisy MPSV) viz: <http://portal.mpsv.cz/forms/>
<https://formulare.mpsv.cz/okdavky/cs/welcome>

Přídavek na dítě

Přídavek na dítě je základní, dlouhodobou dávkou, která je poskytována rodinám s nezaopatřenými dětmi za účelem pokrytí nákladů spojených s jejich výchovou a výživou. Nárok na tento typ příspěvku má nezaopatřené dítě do 26 let věku, které žije

v rodině s rozhodným **příjmem** (tj. celkovým příjmem domácnosti) **nižším než 2,4 násobek životního minima rodiny**. Příklad je poskytován ve třech kategoriích v závislosti na věku dítěte: do 6 let 500,-Kč; 6-15 let 610,-Kč; 15-26 let 700,-Kč.

Porodné

Přestože ještě v roce 2010 byla výše porodného stanovena pevnou částkou v jednotné výši (bez ohledu na ekonomickou situaci rodiny), změny platné od 1.1.2011 zrušily plošné vyplácení této sociální dávky a stanovily pevná kritéria pro její vyplácení. Touto dávkou se rodině s nízkými příjmy, tzn. s **příjmy nižšími než 2,4 násobek životního minima rodiny**, jednorázově přispívá na náklady související s narozením **prvního** dítěte. Porodní náleží ženě, která porodila své první živé dítě nebo děti. Výše porodného činí 13 000,-Kč na první živě narozené dítě. Narodí-li se s prvním živě narozeným dítětem další živě narozené dítě nebo děti (vícečetný porod), činí výše porodného 19 500,-Kč.